

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRU MAREN BERG

EN KORT LEVNEDSTEGNING

AF

HOLGER BEGTRUP

MED 7 BILLEDER

K Ø B E N H A V N 1 9 3 0

Særtryk af
GRUNDTVIGSKE HJEM I DET 19. AARHUNDREDE. II.

KØBENH. — NIELSEN & LYDICHE (ADEL SIMMELIUS)

FRU MAREN BERG

En kort Levnedstegning

af

HOLGER BEGTRUP.

Da jeg ifjor kom til at sysle med *C. Bergs* Levned i Anledning af Hundredaarsdagen for hans Fødsel den 18. December 1829, fik jeg ogsaa Lejlighed til at gennemse hans Hustrus efterladte Optegnelser og Breve. Ved at læse dem blev hendes Minde saa levende for mig, at jeg følte Trang til at give andre Del deri. — Hvor det gjaldt Bergs offentlige Færd, ønskede hun altid at træde i Baggrunden. Men deres gamle Venner veed, hvor værdigt hun fyldte Pladsen ved hans Side i deres fælles Hjem, og hvor varmt hun fulgte hans store Virksomhed for Folkets Sag. Hun var i sig selv en Danekvinde, der fortjener at faa sit Billede tegnet i Danmarks Historie.

Da hun var udgaet fra et godt kristeligt Hjem i en af Landets grundtvigske Kredse, og da hun til sin Død var tro imod det aandelige Liv, hun gennem sin Barn-dom og Ungdom blev ført ind i, vil en Fortælling om hende med al Ret høre hjemme i Rækken af de »Minder fra grundtvigske Hjem i det 19. Aarhundrede«, hvori den her indsættes.

1.

HENDES BARNDOMSTID.

Maren Bertelsen, som Fru Berg hed før sit Giftermaal, er født den 20. April 1836 paa Gaarden *Egeland* i Starup Sogn, et Par Mil nord for Kolding.

Hendes Slægt, der i flere Linjer kan følges tilbage til det 17. Aarhundrede, tæller mange Storbønder i Egnen nord og vest for Kolding. — Et Stænk af tysk Adelsblod er indblandet i den gennem hendes Oldemor, Marie von Holtzendorff, der stammede fra en Brandenburgsk Greveslægt, men selv var Gaardmandsdatter fra Viuf. Denne Kvinde blev gift med Ejeren af Landerupgaard i Eltang Sogn, og da han snart efter døde, ægtede hun Fru Bergs Oldefar, *Ebbe Olesen*, der kom fra en Selvejergaard i Nagbøl i Skanderup Sogn. — Deres Søn, *Bertel Ebbesen* (1766—1820) var til sin Død Ejer af Landerupgaard. Hans Hustru hed Maren Knudsdatter Møller (1764—1830).

Bertel Ebbesens eneste Søn, Fru Bergs Fader, *Johan Wilhelm Bertelsen*, blev født den 8. November 1800. Da hans Fader døde, maatte han overtage Driften af sin anselige Fødegaard, skønt han kun var 20 Aar gammel. Han drev den med Dygtighed og viste sig trods sin unge Alder som en myndig Husbond. Men efter nogle Aars Forløb overlod han Gaarden til sin ældre ugifte Søster Mette Marie og tog Plads som Bestyrer af den større Gaard *Egeland*, hvor han blev gift med Ejeren *Johan Kyeds* Plejedatter, Maren Pedersdatter. Hans unge Hustru døde i Barselseng, og deres lille Datter, som blev døbt paa Moderens Begravelsesdag, den 30. Juni 1832, døde ogsaa, da hun var et Aar gammel.

Johan Kyed var imidlertid kommet til at sætte saa stor Pris paa sin Gaardstyrer, at han gjorde ham til sin Arving, og saaledes blev Johan Bertelsen Ejer af Ege-

land. — Det var en stor Ejendom, han saaledes kom til at raade over. Der hørte omtrent 300 Tdr. Agerland og 100 Tdr. Land god Bøgeskov til Gaarden. Men det var ogsaa et stort Arbejde, der krævedes af ham for at faa de forsømte Marker drevet bedre op. Dertil var Johan Bertelsen den rette Mand, og han kom ikke sovende til den Velstand, han vandt i Aarenes Løb.

EGELAND.

Johan Bertelsen var en lille tætbygget, arbejdsfør Mand med en kraftig Karakter og ualmindelig god Forstand. Han var i mange Aar Sognefoged, og det hændte ofte, at han blev raadspurgt af Egnens Folk, naar det gjaldt vanskelige Sager. Gennem hele sit lange Liv fik han det Lov, at han var en klog, retsindig og hjælpsom Mand, som var god at gæste.

Da han havde været Enkemand i henved halvandet Aar, indgik han et nyt Ægteskab, den 28. Novbr. 1833, med en ung jævnbyrdig Kvinde, *Mette Marie Buhl*, der var Datter af den ansete Storbonde *Holger Buhl* paa

Skovgaard. Hun var født 1810 og var altsaa ti Aar yngre end sin Mand.

Skovgaard var en Ejendom af samme Størrelse som *Egeland*, og deres Marker støder op til hinanden. — *Holger Buhl* var en retskaffen Mand med samme Præg af gammeldags Flid og Gudsfrygt som hans Svigersøn. Han havde foruden *Mette Marie* seks andre Døtre, der

Fru METTE MARIE BERTELSEN.

alle kom til at sidde i gode Gaarde i samme Egn. — Det kan nævnes som Tegn paa hans solide Tankegang, at da Gaardejer *Niels Fischer* i Aagaard bejlede til den kønne *Mette Marie*, svarede *Holger Buhl*: »Du veed vel nok, at *Maren* er den ældste af mine ugifte Døtre.« *Niels Fischer* »gjorde da omkring« og friede til *Maren*, som blev hans Hustru.

Den yngste Datter paa *Skovgaard*, *Gunder*, blev senere gift med *Jens Henriksen* fra Lille Velling, som

overtog hendes Fødegaard efter sin Svigerfar. Han var en fremragende Mand, der i mange Aar sammen med Johan Bertelsen satte Præg paa Starup Sogn.

Saaledes kom de to Søstre Mette Marie og Gunder til at sidde som Husfruer paa de to store Nabogaarde. Det skabte en nær Forbindelse mellem Familierne paa Skovgaard og Egeland, maaske stundom krydret af en Smule

JOHAN BERTELSEN.

Kappestrid, der dog aldrig brød Baandet imellem de to samstemte Frændeslægter.

Fru Bergs Moder, Mette Marie Bertelsen, var en lille fintbygget og yndefuld Kvinde. Hun var stærkere i Aanden end af Legeme, men var hjemmefra vant til ikke at spare sig selv under det daglige Arbejde. — Det var ejendommeligt for hende, at hun med sin ømme Samvittighed var tilbøjelig til at tage sig det meget nær, naar der skete noget, som kunde gaa ud over hendes eller

Slægtens Ære. Hvem der har kendt hendes Datter Fru *Hanne Nutzhorn* i Askov, kan danne sig en Forestilling om hendes ædle, samvittighedsfulde, til Tider noget bekymrede Sind.

Som ung Pige maatte hun tage Del i alt Arbejde hjemme paa Skovgaard. Hun var med i Marken i Høstens travle Tid. — Hendes Datter Fru Berg har fortalt dette lille Træk derom: En Dag, da hun og hendes Broder Niels var ude at høste i en Mark, som grænsede op til Nabogaardens Jord, blev hun staaende i Tanker med sin Rive og stirrede over mod Egeland. »Naa, Mette!« sagde hendes Broder. »Hvor er du henne? Den Gaard bliver dog aldrig din.« — Men det blev den altsaa alligevel, og det skæmtede hun siden med overfor Broder Niels.

Johan og Mette Bertelsen paa Egeland fik fem Børn. — Den ældste, *Marie*, var svagelig paa Sjæl og Legem. Hun kom aldrig udenfor sit Hjem, hvor hun førte en stille Tilværelse til sin Død i en moden Alder. — Den næste var *Maren*, som blev født den 20. April 1836, og som til sine Forældres Glæde viste sig sund og velbegavet fra den første Barndom. — Derefter kom *Karen*, født 1838. Hun giftede sig ikke, men blev efter sin Fader Ejer af Egeland. — Den fjerde Datter var *Johanne*, født 1841, som blev gift med H. Nutzhorn i Askov. — Yngst af Flokken var den eneste Søn, *Otto Kyed Bertelsen*, født den 22. Januar 1844. Han blev en alvorlig og dygtig Præstemand, der sidst var Sognepræst og Provst i Helsingør.

Blandt de raske Børn var Maren ikke blot den ældste men ogsaa den fremmeligste, skønt de alle fire var velbegavede. — De fik en omhyggelig Opdragelse. De blev ikke holdt til saa strengt Arbejde, som deres Forældre havde været. De kom ikke til at slide i Køkken og Mark paa den store Gaard, hvor der var tolv Tjene-

stefolk. Men de blev dog oplærte til Flid og Nøjsomhed efter god gammel Bondeskik. — Pigebørnene havde i flere Aar kun een Kaabe som Fælleseje, saa at de f. Eks. maatte skiftes til at gaa i Kirke. Til Gengæld blev der intet sparet paa deres Skolegang, der blev ualmindelig god og vel anlagt.

Hjemmet var efter Fru Bergs Udsagn lyst og livligt. Der kom mange Gæster, og der var tit Lejlighed til Besøg hos de talrige Frænder i Omegnen. — Deres Fars ældste Søster var gift med en Gaardmand i Dons. Hendes Søn *Peder Dons* blev en af Peter Larsen Skræppenborgs allernærmeste Venner og stadige Følgesvend paa Missionsrejser i alle Jyllands Egne. Peder Dons og hans gode Hustru, Ane, havde ingen Børn, men de var gavmilde Folk, som bl. a. støttede Askov Højskole med rund Haand. — Mere Forbindelse havde Børnene paa Egeland dog med deres to andre Fastre. Især var Maren glad ved at komme til *Else Marie Jørgensen* i Vinding, hvor der var en jævnaldrende Datter. »Enken i Vinding«, som denne Faster efter sin Mands tidlige Død almindelig blev kaldt i sin Egn, var efter Fru Bergs Sigende »ligefrem elsket for sin store Godgørehed«. Hun var smuk og yndefuld af Ydre, og hendes fornøjelige Hjem, hvor der var fire Børn, var det kæreste Sted for Maren at komme i hendes Barndom og Ungdom. — Den tredje Faster, *Mette Marie*, som ejede sit Fødehjem Landerupgaard, levede ugift til sin Død. Hun var en smuk statelig Kvinde med en udmærket Forstand. I sine yngre Aar havde hun haft mange Bejlere. Men, som hun senere sagde: »Man kunde aldrig bestemme sig«, og derfor fik hun ingen Mand. »Mette fra Landerupgaard« var en myndig Husfrue, som Børnene paa Egeland saae hen til med stor Respekt.

Gennem deres Moder var de særlig nøje knyttet til Familien paa Skovgaard, hvis ældste Børn, Holger og

Johanne, var paa Alder med Marens yngre Søskende. Et af Fru Bergs første Barndoms minder drejede sig om hendes Morfar Holger Buhls højtidelige Jordefærd. Derom har hun fortalt i nogle Optegnelser om sin Barndom: »Det første, jeg er mig bevidst at kunne huske, var, da Moders Fader, Holger Buhl paa Skovgaard døde. Jeg gik i spændt Forventning. Jeg havde hørt, vi skulde op og se Bedstefader, naar han var lagt i Kiste. Jeg ser endnu saa tydeligt det Billede for mig i den gamle Endestue paa Skovgaard. Den gamle Mand laa med hvid Bomulds Tophue paa. Det maa have været Kristi Himmelfartsdag, thi jeg husker tydelig, jeg gik i Haven paa Skovgaard og spekulerede paa, om det ogsaa var Bedstefaders Himmelfartsdag. Jeg fik vist i det hele tidlig meget, jeg gik og grundede over. —«

Af sine andre Mostre mindedes Fru Berg især den ældste, *Agnete*, som var gift med Gaardejer *Søren Buhl* i Hesselballe, nær ved Starup. Det var et Hjem, hvor Børnene paa Egeland holdt meget af at komme. — De andre Mostre boede paa Gaarde, der laa længere borte, og dem traf de kun ved de store Slægtsgilder.

Men der var en anden Kreds af gode Hjem, som Familien paa Egeland blev knyttet til ved *det religiøse Liv*, som Johan Bertelsen og hans Hustru kom til at tage Del i i Børnenes Barndom.

Den første kristelige Vækkelse i Starup Sogn skyldtes vistnok Paavirkning fra Hernhutterne i Christiansfeld. Men den fik omkring 1840 et grundtvigsk Præg ved to dygtige unge Præster, som kom til Sognet.

Den senere Professor i Kirkehistorie *Frederik Hammerich* blev Sognepræst i Starup og Nebel 1839. Han var i sit københavnske Hjem hernhuttisk paavirket, men var siden blevet Grundtvigs Discipel. Derfor var han særlig godt egnet til at bringe sine Sognebørn kristelig Vækkelse og kirkelig Oplysning. Den korte Tid, han

virkede i Starup-Nebel, blev da ogsaa Højdemaalet af hans præstelige Gerning. Ikke alene blev adskillige af hans Sognebørn greben af hans alvorlige Forkyndelse om Synd og Naade. Men mange »gudelig vakte« fra andre Sogne søgte til Kirke hos ham, deriblandt Niels Thomsen og hans Vennekreds fra Hjarup, som inderlig gerne vilde bytte Præst med Starupperne og ligefrem bragte en saadan Flytning i Forslag.

Hammerich skriver i sit »Levnetsløb« om Forholdene i Starup ved hans Komme dertil: »— Til aandeligt Røre var der endnu intet Tegn hos mine Sognefolk. Alligevel mærkede jeg snart til min Glæde, at her baade var Jord, man kunde saa i, og Ly for de spæde Spirer, som voksede frem. — I Hovedsognet boede nemlig en Slægt af Søskende og Svogre, meget rige Gaardmænd. Nu kalder man dem vel Proprietærer, skønt de dengang ikke »vilde være af det Skidt, der siger »je« til sig selv.« — Jeg skal nævne Johan Bertelsen, siden Svigerfader til den bekendte Folketingsmand Berg, og Holger Buhl, Jens Henriksen. De sluttede sig straks til mig og blev mig til stor Hjælp, som enhver, der kender noget til en Bondemenighed, let vil forstaa.«

Det kristelige Liv, der vakttes ved Hammerichs Forkyndelse, blev stærkt forøget, da *Peter Larsen Skræppenborg* i 1841 flyttede til *Dons*, som ligger nær ved Starup, skønt det hører til et andet Sogn. — Han og Johan Bertelsen blev straks gode Venner. Men især satte Peter Larsen Pris paa Husmoderen paa Egeland, hvis Ynde og aandelige Sans tiltalte ham meget.

Ved det store Rykind af Kirkegængere, der kom kørende fra fremmede Sogne, blev Starup Præstegaard overfyldt af Heste og Vogne. Det var derfor heldigt, at Johan Bertelsen med Glæde aabnede sin store Gaardsplads for mange af dem, og at hans Hustru gerne gav dem en Kop Kaffe i sine rummelige Stuer.

Men ogsaa til Daglig kom der en livlig Forbindelse mellem Præstegaarden og Egeland. Bertelsens Smaapiger var altid velkomne hos Fru Hammerich, som blev oplivet af deres Selskab, skønt den ældste af dem, Marren, kun var en fem—seks Aar gammel. — Herom fortæller Fru Berg i sine Optegnelser: »Jeg blev af og til hentet ned i Præstegaarden, naar Hammerichs Hustru trængte til lidt at more sig med. Hvordan jeg egentlig kunde det, fatter jeg ikke selv. Jeg tænker nærmest, det var, fordi jeg, aabenmundet som jeg var, fortalte alt, hvad jeg vidste, baade løst og fast. Dog tror jeg ogsaa, hun havde Fornøjelse af at lære mig, hvad jeg kunde magte. Jeg gik for at være letnem og videbegærlig. — Hammerichs havde dengang ingen Børn selv. — Jeg ser tydelig de kære Præstefolk for mig. Fruen med lange, hængende Krøller fandt jeg, var det »dejlige«, jeg kendte, og jeg kan huske, jeg forstod ikke, hvordan en saadan Skabning kunde kede sig. — Engang var min Søster Karen bedt med derned. Men Moder vilde, jeg skulde gaa ene. Da saa Fruen spurgte mig: »Hvorfor er Karen ikke med?« sagde jeg: »Nej, Moder siger, hun er saa slem til at fortælle alt, hvad der gaar for sig hjemme.« Til min største Forbavselse brast hun i Latter, kaldte paa sin Mand og fortalte ham det.«

»Af Ydre«, skriver Fru Berg, »husker jeg Hammerich som en meget fornemt udseende Mand med et ædelt og ogsaa ofte mildt og kærligt Ansigtstudtryk. Noget pietistisk maa der have været ved ham. Jeg husker en Gang, at Fader en Søndag kørte Havre ind. Da kom Præsten for at besøge os. Fader stod ved et Havrelæs og hilste, men Præsten gik ham forbi uden at værdige ham en Genhilsen. Jeg hørte siden Fader fortælle Moder om den Tort, der var vederfareet ham.«

I 1842 blev Hammerich saa svag, at han maatte tage et Aars Orlov fra sit Embede for at komme under Kur

i København. Men han fik en udmærket Stedfortræder i *Frederik Helveg*, den senere Stiftsprovst i Købeløv. — Da Fru Hammerich var rejst bort med sin Mand, og der ingen Husholdning var i Præstegaarden, kom Pastor Helveg til at bo paa Egeland i de halvandet Aar, han var Kapellan i Starup, 1842—43.

Han var en smuk ung Mand af et meget aandfuldt Udseende. Naar lille Maren saae ham paa Prækestolen, syntes hun, at »saadan har en Apostel set ud.« — Hjemme i Stuerne var han meget livlig og tog sig ikke saa lidt af Børnene og hørte med skælmsk Lune paa den syvaarige Marens gammelkloge Bemærkninger. — Der var dengang en »Søster« fra Christiansfeld paa Egeland. Hun skulde opvarte Præsten og samtidig undervise Smaabørnene. Men da Helveg mærkede, at hun ikke duede til dette, kom han tit ind i Skolestuen og talte med dem. Børnene prøvede da paa efter deres Læreres Eksempel at snakke Tysk til ham. Men han lo dem dygtig ud for deres hjælpeløse Kragemaal.

Frederik Helveg var ved sine Studier i Tyskland kommet dybt ind i Tidens Filosofi, og det er bekendt, at hans dybsindige Taler senere gik hans fleste Tilhørere over Hovedet. Men i den Tid, han var i Starup, var han selv saa stærkt grebet af det kristelige Livsrøre, at hans Vidnesbyrd faldt godt ved hans fromme Tilhørere, som vist ogsaa blev betagne af hans aandfulde Personlighed. — Kirkegangen blev endnu større end i Hammerichs Tid, og Tallet voksede især paa dem fra fremmede Sogne, som søgte til Starup Kirke. Da Præsten boede paa Egeland, blev den store Gaard tit fyldt af Vogne om Søndagen, og Bertelsens viste en storlaaet Gæstfrihed mod de Tilrejsende, som gerne vilde samles om Præsten efter Gudstjenesten. Fru Berg har fortalt, hvor travle Dage det var for den ikke stærke Husmoder: »Jeg har mange Gange i den Tid set Moder

henimod Aften gaa omkring paa Hosesokker, saa trætte og ømme var hendes Fødder. Dog var hun jo den, der sidst vilde undvære det aandfulde Liv, Helvegs Ophold i Huset førte med sig.« »En mærkelig Tid«, siger hun, »med stor Tarvelighed og Sparsommelighed ved Siden af Offervillighed og Trang til at faa Savn i aandelig Henseende afhjulpne!«

Børnene kunde vel ikke faa meget ud af Helvegs Taler i Kirken, som de skiftevis overværede i den fælles Kirkekaabe. Men hele det kristelige Liv, der førtes omkring dem, gav dem dog allerede i Barndommen en bevidst Delagtighed i Menighedens Tro.

Da Hammerich efter et Aars Fravær opgav sit Embede i Starup, ønskede en Del af Beboerne at faa Helveg til hans Eftermand som Sognepræst. I den Anledning rejste Johan Bertelsen sammen med Gaardejer Haastrup fra Aagaard til København for at forebringe deres Ønske i Ministeriet. De gjorde nok især Regning paa, at Dronning Caroline Amalie vilde lægge et godt Ord ind for dem hos Ministeren. Men deres Bestræbelser var forgæves, og de to Sendemænd havde endda den Tort at komme i »Korsaren«, fordi de vilde »gaa Skørtevejen«. Haastrup afbildes i Bladet med en tom Pung, som han forgæves vender. Men Bertelsen staar ved Siden af med en spækket Pung, som om han vilde sige: »Jeg klarer for os begge!« — Fru Mette paa Egeland, der havde Tilbøjelighed til at tage sig Verdens Modgang nær, blev meget ulykkelig over dette satiriske Billede, hvori hun fandt en blodig Spot over sin Mands kirkelige Omsorg.

I Steden for den unge Helveg blev en ældre højkirkelig Mand, Pastor *Theilade*, kaldet til Sognepræst i Starup og Nebel. — Helveg maatte altsaa rejse fra Egeland, men Venskabet mellem ham og hans Værtsfolk blev ikke afbrudt derved. — Han blev i 1846 Forstander

paa Rødding Højskole, og efter Trearskrigen Diakon, senere Hovedpræst ved Vor Frue Kirke i Haderslev. — I 1847 havde han ægtet Agnes Caroline Sophia Anthes fra Altona.

Fru Berg fortæller, at han nogen Tid efter sit Bryllup kom i Besøg med sin Hustru paa Egeland. — »Hvor saa han lykkelig ud. Jeg ser hende saa tydelig, smuk og elskelig. Jeg gik med mange Tanker om, at større Lykke paa Jorden var der ikke til, og hvor jeg med min Barnekærlighed til Helveg undte ham den. — Fader var meget glad, da han blev anmodet om at holde Helvegs ældste Søn over Daaben, og jeg husker ham give Beskrivelsen af det hele, ogsaa Middagen i Hjemmet. Han var helt begejstret over Fru Helveg som Værtinde, som alting var ordnet, saa der var Ro over det hele. Fader og Moder glædede dem ret over, at Helveg ogsaa havde faaet en dygtig Kone.« — Han kunde vel trænge dertil, da han selv var temmelig upraktisk og distraet.

Hun mindedes fra 1848 et andet Besøg af Helvegs paa Egeland, hvor een af Dagene fik en Skygge over sig. »Det var den Dag, Frederik den Syvende holdt Revy ved Vejle (den 18. September), og Sangen: »Det skal ej ske, det Løfte har du givet —«, lød for første Gang. Det var en travl Høstdag, og Fader mente ikke at kunne køre (til Revyen). Helveg haabede i det længste, Fader skulde skifte Sind. Men det gjorde han nu ikke, og saa var det for sent for Helveg at leje en Vogn, om der overhovedet havde været en at faa. Ja det var en trist Dag. Fader bad Moder gøre Middagen lidt festlig, men intet hjalp. Solen kom ikke frem den Dag.«

Ellers var der megen Glæde ved deres Samvær. — Da Otto Bertelsen skulde i Latinskole, blev han sendt til Haderslev, hvor han kom til at bo i Helvegs Hus. — Under hans Ophold dær havde Helveg den Sorg i 1858 at miste sin begavede Hustru. Familien paa Egeland

tog hjertelig Del i Sorgen, og det blev en god Trøst for ham at besøge sine gamle Venner i Starup. Der var dem, som mente, at hans hengivne unge Veninde Maren Bertelsen kunde være blevet en ny god Hustru for ham. Men hendes Hjerte var dengang for længst givet til en anden, og først i 1877 indgik den gamle Præst et nyt Ægteskab med sin mangeaarige Husbestyrerinde, Anna Lauritzen.

Den nye Sognepræst, Theilade, kom snart paa en ven-skabelig Fod med Folkene paa Egeland. Men da hans Forkyndelse ikke kunde tilfredsstille dem, søgte de fra nu af ofte ud til andre Præster, og skønt Johan Bertelsen ellers var øm over sine Heste, sparede han dem dog ikke, naar det gjaldt Søndagsrejser til fjerne Kirker. Stundom gik Turen hele otte Mil i Nordvest til *Birke-dal* i Sønder-Omme, hvor Fru Bertelsen især var glad ved at komme, eller omtrent lige saa langt i Nord til Præsten *Fog* i Skjolde. Men oftere søgte de til *Sveistrup* i Nørup, som boede dem en Del nærmere. Da *F. E. Boisen* efter Trearskrigen blev Præst i Vilstrup ved Haderslev, kørte Bertelsens tit syd paa, for at gæste ham og Helveg. Enkelte Gange var de helt ude i Ribe for at besøge Pastor *Dines Pontoppidan*, hvis Hustru var en Datter af Johan Bertelsens »Foresatte og højt-agtede Ven« Herredsfoged Morten Oxenbøl i Kolding. — Paa disse lange Kirkerejser var Maren næsten altid med.

Det er troligt, at Egelandfolkenes vidtbredte Forbin-delse med grundtvigske Præster havde sin Oprindelse fra de store Møder, som *Peter Larsen* holdt paa sin Gaard i Dons, og hvor der samledes mange af Omegnens vakte Lægfolk for at høre de fremragende Ordførere, han indbød som Talere.

Da Peter Larsen var en nær Ven af Bertelsens, brugte han gerne deres Hjælp til Beværtning af de fremmede

Præster. »De store Møder«, sagde han, »er jeg Mand for at holde. Men gøre det hyggeligt for Talerne Dagen efter, det kan mine Venner i Starup bedre«. Derfor blev der tit holdt et »Andendagsgilde« paa Egeland for de fornemste af Gæsterne i Dons. — Peter Larsen saae straalende ud, naar han sad til Bords i saadan en Vennekreds paa Egeland, tilsyneladende vel tilfreds med alt. Men bagefter kunde Mette Bertelsen godt faa et irettesættende Brev fra ham. — En Aften, fortæller Fru Berg, kom han over til Egeland med *Vilhelm Birkedal* og *Svendsen* fra Jelling. »De kom helt uventet og blev af den Grund dobbelt velkomne. Jeg husker, Moder trakterede med Gaasesteg, Haresteg og Vafler. Men Dagen efter kom der Brev fra Peter Larsen: »Ja, lille Mette, vi havde det jo svært godt hos dig igaar Aftes. Men du er lidt for flot. Een Slags Steg kunde have været nok. Du havde heller ikke behøvet at sætte fire Lys paa Bordet, to kunde vi godt have set ved.« — Det var Synd for Moder, for hun tog sig saadan Tiltale saa nær. Hun var ellers en af Peter Larsens Yndlinge, vel for hendes rige aandelige Evner, men ogsaa fordi hun var saa takkelig, ja yndefuld i hele sin Fremtræden. Det havde Peter Larsen skarpt Blik for.«

Bertelsens tog ikke alene hjertelig Del i det kirkelige Liv, der efterhaanden var vokset op i deres Egn. Men de sørgede ogsaa for at give deres Børn en god Skolegang i Hjemmet. — Fru Berg mener, at det i saa Henseende blev af Betydning for dem, at de fik Pastor Helveg i Huset. Han gjorde det levende for dem, »at det at sørge for, at deres Børn fik lært alt, hvad de maatte vise sig at have Evne til, var den bedste Brug, de kunde gøre af deres Formue.«

Mens han boede paa Egeland, fortalte han ofte for Børnene. Det var nok ogsaa ham, der sørgede for, at den uheldige halvtyske »Søster« fra Christiansfeld fik

Løbepas, og at Børnene fik en god dansk Lærerinde i Steden for hende. — Det var Frk. *Sarine Amtrup* fra Fredericia, der for hele Resten af sit Liv blev inderlig knyttet til Hjemmene paa Egeland og Skovgaard. Hun var en veloplyst, kristelig vakt Kvinde, som fik sin store Del i Marens og de yngre Børns Opdragelse, samtidig med at hun blev en trofast og hjælpsom Veninde for deres Moder i det daglige Liv. I Undervisningen var hun af den gamle Skole og holdt paa flittig Lektie-læsning. Men hun var altid kærlig imod Børnene og vandt derved deres fulde Hengivenhed. — Da Maren Bertelsen som voksen kom bort fra Hjemmet, vekslede hun mange Breve med sin gamle Lærerinde, der ved den Tid flyttede over til Skovgaard, hvor hun holdt Skole for sine Venners halvvoxne Døtre. — Denne Brevveksling fortsattes til *Sarine Amtrups* Død. — Et Brev, som hun sendte Fru Berg paa Bogø i Sommeren 1867, burde trykkes som et værdifuldt Bidrag til Askov Højskoles Historie. — Efter Indbydelse fra den nygifte Hanne Nutzhorn opholdt Frk. Amtrup sig den Sommer i Askov og tog Del i Undervisningen paa Højskolen. Det er meget oplysende at læse, hvad denne modne Kvinde, der hidtil havde været gammeldags Bibelkristen, fik ud af at høre Ludvig Schrøders Foredrag, og hvad hun for Resten fortæller om Livet paa Højskolen i dens første Begyndelse. — I et andet Brev beretter hun livligt om Hanne Bertelsens storstilede Bryllup med H. Nutzhorn hjemme paa Egeland.

Da Otto Bertelsen voksede til og skulde forberedes til Latinskolen, blev Huslærerinden afløst af mandlige Lærere. — En af disse var den siden velkendte Præst *Jens Schjørring*. Da han kom til Egeland i Efteraaret 1854, var Maren voksen. Men hun fik et levende Indtryk af hans stemningsrige, stærkt bevægede Sind. Han havde dengang nylig gennemgaaet en sjælelig Krise

som Kapellan hos Provst Engelbreth i Lyderslev og havde forlovet sig med en jævn Skolelærerdatter fra Stevns, som stod tilbage for ham i Dannelse og aandelig Udvikling, men som blev en god og trofast Hustru for sin begavede Mand. — Schjørring blev kun et halvt Aar paa Egeland, men det venlige Forhold, hvori han og hans Forlovede var kommet til Familien Bertelsen, vedligeholdtes i mange Aar.

Skønt Johan Bertelsen og hans Hustru ikke kunde tilfredsstilles aandeligt af deres Sognepræst og nære Nabo Pastor Theilade, stod de dog i et venligt Forhold til ham og hans Familie. Det faldt derfor naturligt, at Maren blev *konfirmeret* hos ham, da hun var femten Aar gammel. Hendes bedste »Præstekammerat« var hendes Søskendebarn *Maren Møller Jørgensen* fra Vinding, der i otte Aar havde været paa Egeland for at blive undervist sammen med Husets Børn. Hun var, efter Fru Bergs Sigende, en elskelig, ejendommelig Pige, og de to Maren'er følte sig nær knyttede til hinanden i deres Barndom og Ungdom. — Da Pastor Fr. Helveg ved Fru Bergs Bryllup som »Brudgomsfører« sad ved Siden af Bruden, saae han over paa Maren Møller, der sad lige overfor dem som Brudepige, og hviskede til Fru Berg: »Hvad er det med den Pige? Køn er hun vist slet ikke, men man kan ikke blive træt af at se paa hende.«

Om sig selv i Konfirmationsalderen har Fru Berg paa sin sanddru Maade fortalt følgende: »Naar jeg mindes min Konfirmationsdag, er det noget med Skam over mig selv. Jeg var vred, fordi jeg ikke kom til at staa øverst. En Slægtning af Præsten, der var Datter af en saakaldet høj Embedsmand, skulde have den Plads. Men en Oprejsning for mig var det, at mine Kammerater fandt, der blev gjort mig Uret. — Naar jeg i det hele husker mig selv fra den Tid, tror jeg, jeg maa sige: —

ikke elskværdig, ærgerrig og noget stor paa det. Jeg vidste selv og hørte det omtalt, at jeg var velbegavet, og da jeg manglede Skønhed, som navnlig i den Tid var alt for de Unge, maatte jeg jo hænge mig i Begavelsen og paa den søge at gøre mig saa meget gældende som muligt.«

Uden at nægte Sandheden i denne djærve Selvkritik, maa man dog tro, at det kun var i en kort Overgangs-alder, den svarede til Virkeligheden. — Den unge Maren Bertelsen var vel ingen »Skønhed«. Men hendes lille tætte Skikkelse med det rødmossede Ansigt og de klare Øjne virkede dog meget tiltalende. Hun frastødte vist heller ikke ved sit angivne Overmod. Dertil er der fra de nærmest følgende Aar altfor mange Vidnesbyrd om, hvor yndet hun var af Unge og Gamle ved den Forening af Klogskab og Hjertelighed, som prægede hendes lille Person. — Frederik Helveg kaldte hende nogle Aar senere »Perlen over alle Perler« i det gode Hjem paa Egeland.

Endnu et Træk fra Maren Bertelsens lykkelige Udvikling i de sidste Barndomsaar maa her nævnes. Hun oplevede som en Pige paa 12—14 Aar *Treaarskrigen*. Og den kom hende saa nær som muligt, da baade Danskerne og Tyskerne flere Gange drog gennem hendes Hjemegn, og hendes Fader som Sognefoged fik meget at gøre med Soldaternes Indkvartering. — Som gammel Kone har hun talt om, hvorledes dette beredte hende til levende Deltagelse i det nationale Liv, som udfoldede sig i hendes Ungdomsaar, og hvor gerne hun vilde give den yngre Slægt Del i disse rige Oplevelser, som hun og hendes jævnaldrende havde forud for den.

2.

UNGDOMSAARENE.

1851—61.

Maren Bertelsen havde haft en lykkelig Barndom i sit gode Hjem. Men da hun var blevet konfirmeret, følte hun Trang til at komme ud for at lære noget mere. — Det var heller ikke vanskeligt for hendes Forældre med deres store Bekendtskabskreds at skaffe hende en Plads, hvor der var gode Kaar for hendes videre Udvikling. Og det laa nærmest for dem at ønske hende optaget i et af de Præstehjem, som de stod i venskabelig Forbindelse med.

Allerede da hun var femten Aar gammel, kom lille Maren i Efteraaret 1851 i Huset hos Præsten *Dines Pontoppidan* i Ribe, som var gift med *Marie Oxenbøll* fra Kolding. Hun skulde lære at spille af Præstefruen og fik ellers en god Undervisning, bl. a. i Kjolesyning, hos Frk. *Caroline Ramsing*, der havde Skole for unge Piger.

Det Pontoppidanske Hjem var præget af kristelig Alvor. Præsten var nærmest, hvad man kalder »Grundtvigianer«. Men det var mere den kirkelige end den folkelige Side af Grundtvigs Livssyn, han havde tilegnet sig. Han hørte til den ædle Stamme af dannede Præstemænd, som forstod at forene deres lutherske Arv med den ny kirkelige Oplysning. I Kraft af sin sikre Dannelse dømte han frisindet om aandelige Forhold og tog bestemt Afstand fra den snævre Pietisme, som han mødte hos mange af de gudelig vakte Lægfolk, han fik med at gøre. Men han var personlig af en myndig og streng Karakter, der vel nok isolerede ham noget i hans daglige Liv.

Fru Marie Pontoppidan var en sjælfuld Kvinde, der godt kunde være livlig og elskværdig. Men hun var

svagelig af Helbred og følte sig noget forpint af Forholdene i Ribe, hvor hun ikke engang havde en rigtig Præstegaard at bo i. Desuden var hun stærkt optaget af sine Børn, hvoraf de ældste: Erik, Inger og Morten, endnu var smaa, da den unge Maren Bertelsen kom i Huset.

Skønt det var et stille og alvorligt Hjem, Maren saaledes blev optaget i, var hun dog glad ved det Aar, hun var i Ribe. Hun lærte meget og gik villig sin Husmoder tilhaande. Men især havde hun aabne Øren for de gode Samtaler, der førtes, naar der kom Gæster i Hjemmet. — Man faar et godt Indtryk deraf i et Brev, som hendes Moder skrev til hende, mens hun var hos Pontoppidans: »— Jeg glæder mig ved det, du skrev i sidste Brev, at naar I havde Bispinde Müller (i Besøg), saa fik I altid saadanne kraftige Samtaler af Hr. Pontoppidan, og at du hørte saa meget godt. Ak, hvor det glæder os at høre. Men lad mig nu se, at du lægger det paa Hjerte. — Du skrev om den kønne Prædiken, du hørte paa Fastelavns Søndag. Den kunde ogsaa være dejlig. Den har noget lignende med Magister Hammerichs. Det var jo rart at høre, at du var mættet af den. Men den havde vist tabt meget fra Ribe og til Starup. Det vil jeg nok antage. — Lev nu vel, kære Maren, og vær en flittig og rar Pige baade ved dem selv og de kære smaa Børn og hele Husets Folk! Jeg længes slet ikke efter dig, da jeg veed, du har det godt. Og lad mig se, du er en opmærksom Pige til at lette Fru Pontoppidan i, hvad der staar i din Magt at gøre for hende, da jeg nok kan begribe, det maa være svært for hende i denne Tid.«

Uden Tvivl har Maren gjort sit Bedste for at følge disse moderlige Formaninger. — Der er da ogsaa Beviser for, at hendes Madmoder skønnede paa hende, i de Breve, som Fru Pontoppidan skrev til hende efter hendes Hjemkomst til Egeland, med Tak for gode Jule-

gaver og med Beretning om Børnenes »Gæslinger« (d. e. Mæslinger), som lille »Morfar« (d. e. Morten) dog slap uden om.

Da Pastor Pontoppidan i 1856 blev forflyttet til Fredericia, besøgte de og deres Børn Egeland og fik Genbesøg af Maren Bertelsen, bl. a. da hun i 1860 kunde præsentere sin Forlovede, C. Berg, for dem. — Langt senere, da Bergs boede i Hillerød, og Morten Pontoppidan var Højskoleforstander i Frerslev og Hjørlande, blev det gamle Bekendtskab mellem ham og Fru Berg fornyet paa den venligste Maade.

Efter Opholdet i Ribe var Maren hjemme i nogle Aar paa Egeland og levede dær et virksomt og fornøjeligt Liv, mens hun udviklede sig til en fuldvoksen Kvinde. Men da hun var 20 Aar gammel, kom hun atter ud, og det blev en Oplevelse, som vel nok maa kaldes hendes Ungdoms allerrigeste. — Hun kom nemlig i Huset hos »Budstikke-Bojsen« i Vilstrup Præstegaard.

F. E. Bojsen var dengang en af de mest kendte og yndede folkelige Præster i Landet. — Han havde som Præst i Skørping i Vestsælland taget Del i den gudelige Vækkelse. Men hans Forhold til Grundtvig havde frigjort ham fra Pietismens Snæversyn. Sammen med sin nære Ven Vilhelm Birkedal i Ryslinge gjorde han et stort Arbejde for at omdanne »de gudelige Vakte« til oplyste danske Kristne med Samling om Herrens levende Ord og Naademidler i Menigheden. Hans grundtvigske Livssyn fik et lykkeligt Virkefelt i det nationale Røre, som vakttes ved Trearskrigen. Hans levende Tro, hans varme danske Hjertelag og hans spillende Lune gjorde ham til en enestaaende Talsmand for det ny folkelige Aandsliv. Og da han var en stemningsbevæget, letfattelig Folketaler, samlede han talrige Tilhørere om sig i alle Landets Egne.

Det var naturligt, at denne folkelige Præst efter Tre-

aarskrigen følte Trang til at slaa sig ned blandt de danske Sønnerjyder. I Slutningen af Aaret 1850 blev han Sognepræst i *Vilstrup*, en Milsvej syd for Haderslev, og de 9 Aar, hvori han virkede her, maa vel regnes for Højdemaalet paa hans Livsbane.

Vel var de selvsikre slesvigske Storbønder, han kom til at bo iblandt, ikke nemme at føre fra deres gammeldags Tankegang over til den fri Folkelighed, som deres ny Præst var fyldt af. Men de maatte anerkende hans kristelige Alvor og blev, halvvejs mod deres Vilje, dragne med af hans hjertelige og begejstrede Forkyndelse. Selv de mange Hjemmetyskere, der fra ældre Tid fandtes i Sognet, blev ikke upaavirkede deraf. Og de store danske Førere *Lauritz Skau* og *Bramsnegaard*, som blev hans Sognebørn, saae hen til Bojsen som en ypperlig Forkæmper for den danske Sag, skønt det ikke huede dem, at han i politisk Henseende stod de fæle »Bondevener« meget nær.

Han var i Frederik den Syvendes Tid den virksomste Folketaler i Landet. Og da han i 1852 begyndte at udgive »Budstikken«, fik hans Tanker Indpas i tusende Hjem. Derved gjorde han næsten hele Danmark til sit Sogn, og det er næppe for meget sagt, at *Vilstrup Præstegaard* i de Aar blev et Hovedarnested for den grundtvigske Bevægelse i Landet.

Hertil bidrog det meget, at der førtes et usædvanlig muntert og bevæget Liv i Bojsens Præstegaard. — Vel var hans Hustru, den ejendommelige, kritiske og sanddru *Fru Eline Bojsen*, ikke helt samstemt med sin Mand. Men Børneflokken, der over al Maade beundrede deres Far, dannede en begejstret Inderkreds omkring ham. — Dette gjaldt især hans stemningsrige og begavede Døtre: *Nanna*, *Jutta*, »*Mix*«, som egentlig hed *Maria*, og *Ida*. De hørte med Andagt hans Prækener og Bibellæsninger, var henrykte over hans folkelige Fore-

drag og tog ivrig Del i det folkelige Selskabsliv, han førte. De var alle optagne af det kristelige og vel endnu mere af det nationale Røre, hvori han var Midtpunktet, og de fik Fremmede til at se paa Familielivet i Vilstrup som en herlig Blomst af den folkelige Vækkelse. — Med Liv og Lyst tog Bojsens Børn Del i de store Gilder, der holdtes i Sognet. Og de to ældste Døtres Bryllupper, Nannas med N. J. Jensen, Hindholm, og Juttas med Præsten Møller i Sejling, blev fejret i Stil med Storbøndernes, men med Tillæg af en Mængde Taler og Sange, som var noget nyt for de sindige Nordslesvigere. — Den Stemning, som kastede Glans over det Bojsenske Hjem i Vilstrup, har faaet et varigt Udtryk i Konrektor Edv. Lembkes berømte Sang: »Vort Modersmaal er dejligt —«, der blev digtet til en Afskedsfest for Bojsen i 1859.

Det var i denne usædvanlig livlige Præstegaard, Maren Bertelsen kom til at leve 1856—57. — Hendes Forældre kendte Pastor Bojsen fra Peter Larsens Møder i Dons og havde ogsaa truffet ham hos Fr. Helveg i Haderslev. Adskillige Gange kørte Folkene fra Egeland den syv Mil lange Vej for at være med til Kirketjenersten i Vilstrup. — Men naar Maren kom i Huset hos Bojsens, skyldtes det, at der i Sommeren 1856 blev begyndt en saakaldet »Dannekvinde-Skole« i Vilstrup Præstegaard.

F. E. Bojsen havde Lyst og Evne til at undervise Ungdommen. Derfor tog han nogle af sine Venners voksne Døtre i Huset og holdt for dem en Sommerskole, der kan regnes for det første Tilløb til de senere Pige højskoler, men som havde et langt mere hjemligt Præg, da Flokken kun var lille og helt levede sammen med Præstens egne Børn. — Bojsen holdt livlige historisk-poetiske Foredrag for de unge Piger, hvori han fortalte om dansk Digtning og Fædrelandets Historie. Om Lør-

dagen var de Unge med til opbyggeligt Møde i Præstegaarden for Sognets Folk, ligesom de naturligvis var Deltagere i Kirketjenesten om Søndagen. — Egnen var dejlig om Sommeren. Nær Præstegaarden laa der en Banke, som Bojsen kaldte »Brejdablik«, fordi man derfra havde en milevid Udsigt over Lillebælt til Als og Fyn. Der var kun en Spaseretur ned til Stranden gennem en smuk Bøgeskov, som kransede Kysten. Og Livet i Hjemmet, hvor de to muntre Døtre Mix og Ida førte an med Sang og Klang, var som et dagligt Gilde. Alvor og Gammen var der. Og den almindelige Begejstring for den danske Sag lagde en højere Glans over det hele.

Man kan ikke tænke sig lykkeligere Kaar at leve under for en ung lærelysten Pige som Maren Bertelsen. I den Sommer oplevede hun, tyve Aar gammel, hvad der kan kaldes »Aandens Skabertime« i hendes Liv. — Den Modsætning, der var imellem hendes rolige, forstandige Væsen og Præstedøtrenes livlige, stemningsfulde Sind, virkede æggende paa begge Parter. Maaske fandt Bojsens Børn og deres københavnske Kammerater, P. A. Fengers Døtre fra Christianshavn, i Begyndelsen, at den lille, beherskede jydsk Pige fra Egeland var meget forskellig fra dem selv. Men det varede ikke længe, inden hun blev alles Yndling, som de gladelig betroede sig til og tit fandt Støtte hos i deres omskiftende Stemninger. Og det Ungdomsvenskab, der sluttedes imellem dem, var saa stærkt, at det aldrig brast under deres senere Livs store Brydninger.

Imellem Fru Bergs efterladte Papirer findes der en stor Pakke Breve fra alle Medlemmer af den Bojsenske Familie, der vidner om deres Hengivenhed for »Lille Maren«. Pastor Bojsen regnede hende for sin Fosterdatter. Fru Eline Bojsen glædede sig over hendes Forstand og kærlige Hjælpsomhed. Mix og Ida blev ved at skrive til deres »lille Søster«, efter at de var blevet

gift i Norge med Herman Anker og Wollert Konow. — Brevvekslingen med Ida Konow blev fortsat lige til Fru Bergs Død. Den fik efterhaanden en politisk Karakter, da Fru Konow kom til at spille en betydelig Rolle i Storthingslivet deroppe. Men hun glemte dog aldrig at tilføje de hjerteligste Ord om det ubrydelige Ven-skab, der var knyttet imellem dem i deres unge Dage. Hun sukker over, at Berg og Frede Bojsen skilles efter Provisoriet i 1877, og jubler over, at de atter mødes i »det danske Venstre« 1884.

Da den glade Sommer i 1856 var forbi, rejste Maren Bertelsen hjem til Egeland. Men det varede ikke mange Maaneder, inden hun atter blev kaldt til Vilstrup for at være Brudepige ved Jutta Bojsens Bryllup. — I Vin-terens Løb var hun flere Gange Gæst i det kære Præste-hjem, og Familien Bojsen gjorde flittig Besøg paa Egeland, saa længe de boede i Sønderjylland. — Da Fru Berg kom til Bogø, mens F. E. Bojsen var Præst i Stege og hans Søn Højskoleforstander paa Rødkilde, blev de-res personlige Omgang genoptaget. — Det har ikke været uden Indflydelse paa dansk Politik, at de to Ven-streførere, C. Berg og Frede Bojsen, blev forbundne ved, at »der stod Kvinder bag«, som ikke slap hinandens Hænder i det politiske Livs stærke Bølgegang.

Opholdet i Vilstrup gjorde meget til at aabne en videre Synskreds for Maren Bertelsen. Det indviede hende paa den bedste Maade til den Deltagelse i vort Lands offentlige Liv, der ventede hende i hendes Ægte-skab med »den store Folkehøvding«.

 3.

DET BERGSKE HJEM.

Mens Maren Bertelsen var i Huset hos Pastor Pon-toppidans i Ribe, kom der, i November 1851, en ung

Seminarist ved Navn *C. Berg* til Skovgaard, som Huslærer for Jens Henriksens Børn. Han og Maren saae formodentlig hinanden første Gang i den følgende Juleferie under gensidige Besøg mellem Skovgaard og Ege-land. — Der vides intet om, hvorvidt lille Maren, som dengang gik i sit sekstende Aar, gjorde synderligt Indtryk paa den toogtyveaarige Christen Berg. Men om hende veed vi, at hun fra første Færd kom til at se paa den høje lyse Lærer med det friske Ansigt og det frejdige Væsen som den herligste unge Mand, hun nogensinde havde mødt. Og der spirede nok allerede dengang en lønlig Tanke i hendes Sjæl om, at han var den, hun helst af alle vilde have til Mand.

Gennem sine følgende Ungdomsaar vendte hun aldrig sin Hu til nogen anden Ungersvend. Men det varede dog otte Aar, inden hendes Hjertes hemmeligste Ønske blev opfyldt. — I 1852 blev Berg Lærer ved Borger-skolen i Kolding, og her blev han optaget saa stærkt af sit Arbejde, at han foreløbig satte alle Tanker om Giftermaal til Side. — Imidlertid kom han ofte paa Besøg hos sine Venner paa Skovgaard og kom ogsaa i livlig Forbindelse med deres forskellige Præsteverner. Blandt andet blev han godt kendt med Bojsens i Vilstrup, som gerne saae ind til »Kolding-Berg«, som de kaldte ham, paa deres Rejser til Dons og Starup. Det er sandsynligt, at Berg ved at se Lille Maren i Kredsen af Bojsens Børn fik Øjnene op for, hvilken »Perle« hun var. Fra den Tid blev hans Besøg paa Skovgaard flere end før og strakte sig nu ogsaa til Familien paa Ege-land. For Maren var det en Glæde, hver Gang han kom, men størst blev hendes Glæde, da han endelig friede til hende, den 29. September 1860. Hun svarede straks ja af hele sit trofaste Hjerte. Men det blev dog ikke uden Kamp, hun vandt ham til Brudgom.

Hendes gode Forældre syntes nemlig i Begyndelsen

slet ikke om, at deres Datter vilde gifte sig med en fattig Skolelærer. De havde nok tænkt paa et andet Parti for hende indenfor deres egen Stand. — Fru Berg har fortalt, at da dette stod paa, lod de hende rejse over til Faster Mette paa Landerupgaard for at blive talt til Rette. Men da hun kom derover, fuld af Ængstelse for den myndige Faster, tog denne hende ind i sin Stue og spurgte hende under fire Øjne, om det var hendes alvorlige Vilje at faa Berg til Mand. Da hun svarede, at hun vilde have ham og ingen anden, sagde den Gamle til hende: »Saa skal du bestemt ogsaa tage ham, for man kan gaa saa længe og vakle i en saadan Sag, at det hele tilsidst bliver til ingenting!« Det havde hun erfaret.

Endelig gav hendes Forældre efter. Men man kan læse sig til, hvad det har kostet dem, af følgende Brev, som *F. E. Bojsen* i Stege skrev til dem den 6. November 1860, nogen Tid efter, at han var blevet underrettet om den glædelige Begivenhed:

»Mine kære Venner! — Jeg kommer lidt sent med min Lykønskning. Det kommer af den Ytring: at I Gamle var ikke ret fornøjet med Forlovelsen, thi jeg vidste snart ikke, hvordan jeg skulde bære mig ad dermed, da jeg ikke saa lige kunde forstaa, hvad der var i Vejen. — Jeg kender jo godt, hvordan det er, ikke at være fornøjet med Døtrenes Forlovelse, thi jeg var det ikke med nogen af mines. Men det kom af, at de fra først af ikke selv var rigtig fornøjede. Men Maren er jo sjæleglad, og det er en Hovedsag. Tilmed er Berg et kristeligt og særdeles dygtigt Menneske, og skulde det knibe, hvad det timelige Udkomme angaar, saa kan I jo komme dem til Hjælp. — Derfor maa I endelig være glade, og lad ikke Djævelen berøve eder Glæden! Jeg har altid været bange for, at eders Pigebørn, tildels mod deres Tilbøjelighed, skulde blive gift for Pengenes Skyld, at de skulde faa nogen, som ikke havde samme

Dannelse som de. — Her har det ingen Nød, og I vil nok komme til at holde af Berg. — Derfor modtag min hjertelige Lykønskning, og bring *min egen kære* Maren den fra mig. Hun kan saa igen bringe den til Berg. — Ogsaa for eders Gave til Nanna modtage I en hjertelig Tak fra mig. Gud velsigne og bevare eder i sin Naade! — Eders trofaste og oprigtige Ven *F. Bojsen*.«

Da Forlovelsen i Oktober 1860 var godkendt af Forældrene, kunde Maren sende Meddelelse derom til sine talrige Venner, og de mange glade Lykønskninger, hun fik, har sikkert været hende kære. Men bedst var det, at hendes Fader og Moder, efter Bojsens venlige Spaadom, snart kom til at skønne paa den Mand, hun havde valgt, og hvis store Fremtid hun aldrig selv havde tvivlet om.

Den 22. Maj 1861 holdtes da Brylluppet paa Egeland med et godt Gilde og mange Taler. — Hvad Fr. Helveg ved den Lejlighed sagde om Bruden som »Perlen for alle Perler« i hendes Hjem, maa ret have frydet Bergs Hjerte. Det ser man af, at han 19 Aar senere skrev til sin Hustru ovre fra Kolding, efter at han havde været ude paa Egeland til en Forhandling om Arveforholdene: »— Denne Søndag Aften har jeg haft saadan en Trang til at skrive til min kære Hustru, som har været mig saa rig en Arvepart fra Egeland, den eneste, jeg har ønsket og indtil nu, Gud ske Lov, har haft Brug for derfra. — Hvor det ogsaa i disse Dage har staaet mig klart, at *du*, som jeg fik, er — den *dyrebareste* Perle derfra. Gid det *gode* i dit Sind og Hjerte, gid dit frie, aabne Øje for Gudsriget i Menneskelivet og Naturen, for den *sunde* Glæde, som er Guds Gave, som mange Mennesker træder ned i indbildt Guds frygt, maa gaa i Arv til de mange kære Smaa, hvis Opdragelse saa hovedsagelig er betroet til din Omsorg. Gud bevare mit Hjem! Hilsener, de tusinde! Din *Berg*.«

I disse varme Ord ligger der blandt andet en Erkendelse af, at hans Hustru var fri for det bekymrede Tung-sind, som fandtes i hendes Slægt ved Siden af dens Ret-skaffenhed og Gudsfrygt. Lille Marens Livsmod var større end hendes Frænders. Men det fik hun ogsaa

C. BERG og HUSTRU som unge Ægtefolk.

Brug for paa sin bevægede Livsbane som C. Bergs Hustru. — Under Medgang og Modgang blev Kærligheden imellem dem aldrig rokket, og det var vel især den, som hjalp hende til at bære alt, hvad der var i Vente for den glade Brud.

Det nygifte Par fik en lille, kønt udstyret Lejlighed paa Klostergade i Kolding, hvor de tilbragte det første

Halvaar af deres Ægteskab. Deres Husholdning blev understøttet ved mangan god Sending fra Fru Bergs Moder paa Egeland. Men det viste sig snart, at Bergs Indtægter vanskelig kunde dække Udgifterne ved den storslaaede Gæstfrihed, som de var enige om at udfolde. Og da han nu ogsaa længtes efter en mere selvstændig Lærergerning, søgte han andensteds hen.

I Efteraaret 1861 blev Berg kaldet til Førstelærer paa Bogø. — Den 24. Oktober landede han med sin unge Hustru paa den ukendte Ø, der snart skulde blive landskendt som deres lille »Kongerige«. — To Dage efter skrev han til sin gode Ven Købmand Grooss i Kolding: »Vort lille Land tager sig dejligt ud. Højt ophøjet kan vi skue ud over Nabolandene, som var vi deres Beherskere, og spejle vor Majestæt og Herlighed i de himmelblaa Vande, der *forbinder* os og vort Land med den øvrige Verden og dens Vrimmel. Og alt dette kan vi gøre under den dybeste, mest velgørende Fred, Fred i Naturen, Fred blandt Menneskene, Fred hos os selv. Intet Tyskeri, intet kommunalt, intet politisk Kævl. Kortsagt, her er et Paradis i *Haabet*, men om Haabet sker Fyldest, derom siden!«

Hans lyse Haab blev ikke beskæmmet, for saa vidt som Bogø alle Dage vedblev at være et fredlyst Hjemsted for den Bergske Familie, selv da Berg kom ind i et »politisk Kævl«, der var adskilligt større end det, han rejste fra i Kolding. — Men især kom de første Aar paa Bogø, til at ligge i Solglans for Fru Berg, da hun havde sin Mand hjemme og kunde dele alt med ham. — Det var dog paa ingen Maade nogen magelig, idyllisk Tilværelse de førte. Det laa ikke for nogen af dem. Bergs enestaaende Handlekraft kom straks i Gang med at omforme Øens Skolevæsen og begynde forskellige Slags Undervisning for den konfirmerede Ungdom,

danne et Læseselskab, samle de bosatte Folk til Foredragsmøder osv.

Dette førte til et stadigt Rykind i Hjemmet og gav den unge Husmoder nok at gøre. — Som et Eksempel paa Husets aabne Døre skal jeg nævne nogle Linjer af et Brev, som Berg ved Nytaar 1862 skrev til Grooss. — »Ved Afskeden før Jul ytrede jeg (til Skolebørnene), at hvis Ferien blev dem for lang, kunde de jo se op til mig og være velkomne. De takkede vel, men alligevel tvivlede jeg om, at de følte sig fortrolige nok med mig til at benytte sig af min Indbydelse, eller at de endnu kunde foretrække mit Selskab med Forelæsning, Historier og Samtale for deres sædvanlige Julelege. Mine Tvivl er hævede. Lige fra 2. Juledag har jeg hver Eftermiddag nogle Timer haft talrige Besøg, saa fra denne, saa fra hin Kant af Øen, for saa vidt jeg har haft Lejlighed, og har min Kone end engang imellem »ømmet« sig over sine skurede Gulve, saa har dog disse Besøg været hende til lige saa stor Moro som mig.«

Dertil kom, at Husholdningen maatte udvides for at optage de unge Lærere og Lærerinder, som der blev Brug for ved det voksende Skoleværk. — Det varede heller ikke længe, inden det Bergske Hjem blev et Brændpunkt for Fælleslivet mellem Øens 1200 Indbyggere. Berg blev som en Fader for dem alle, og mange Kvinder søgte tillidsfuldt Raad hos hans kloge Hustru.

I de samme Aar fødtes de tre første af deres Børn. — Deres ældste Barn var en yndig lille Pige ved Navn *Helga*. Hun kom til Verden den 12. Juli 1862, men døde, til deres store Sorg, da hun kun var otte Maaneder gammel. — Den 22. Marts 1863 fortæller den unge Elisabeth Storm, som var nær knyttet til Hjemmet, i et Brev til sin Søster Mathilde: »— Berg sagde, kort før Barnet døde: »Jeg vil nødig miste dig, lille Helga! Men hvad Vorherre vil, det vil jeg ogsaa.« Efter hendes Død

ytrede han, at han ikke vidste noget, som kunde være haardere for ham. Han havde ofte følt sig saa glad og lykkelig i en Børnekreds. Men da han fik lille Helga, da var det, som Glæden blev topmaalt.« — For Fru Berg var det særligt tungt, at hun slet ikke fik sin lille Pige at se, efter at hun var død. Berg vilde ikke tillade det, fordi hun selv var syg i de samme Dage.

Nogle Maaneder senere fødte hun sin anden Datter, *Thyra*, den 4. August 1863, og Aaret efter, den 3. November 1864, fik de en tredje lille Pige, som de kaldte *Nanna*.

I det hele var Livet paa Bogø i de Aar lykkeligt for Berg og hans Hustru. Der raadede en munter Tone over Samlivet med alle deres Husfæller. Der var Sol i Stuerne, Sang og festlig Stemning, som de, der fik Del deri, aldrig glemte i deres senere Liv.

Men saa kom 1864 med den store Landesorg og med Bekymring for Frænderne hjemme i Koldingegnen, hvor Fjenden huserede. — Og da Krigen var omme, følte Berg en uimodstaaelig Trang til at tage offentlig Del i Folkets Genrejsning. Den 30. Januar 1865 lod han sig vælge til Rigsraadsmedlem for Koldingkredsen. Fra den Tid og til sin Død ofrede han Hovedparten af sin vældige Arbejdskraft paa sin omfattende politiske Gerning udenfor Hjemmet.

Det blev strengt for Fru Berg at afse sin Mand, da han allerede under Grundlovskampen 1865—66 maatte tilbringe sin meste Tid i København. — Men det kunde ikke falde hende ind at holde ham tilbage fra den store folkelige Gerning, som han følte sig kaldet til. Det var jo kun en Virkeliggørelse af de Drømme, hun længe havde næret om hans betydningsfulde Fremtid. Hun gik derfor tappert ind i det forøgede Arbejde, det gav, at hun nu tit ene maatte styre Hus og Hjem. — Og hendes Arbejde blev endda dobbelt saa stort som før,

da Berg, samtidig med at han blev Rigsdagsmand, fortsatte Udvidelsen af Skoleholdet paa Bogø. — I 1865 begyndte han en lille Sømandshøjskole, der Aaret efter omdannedes til en regelret Navigationsskole, som fra Aar til Aar blev stærkere besøgt. Under hans langvarige Fraværelse blev det hans Kones Opgave at sørge for de unge Sømands Kost og Indkvartering og optage de ny Lærere, som underviste dem, i sit Hus.

Da hun i det samme Aar havde faaet sin ældste Søn, *Ejnar*, der blev født den 1. September 1866, maatte Berg nok føle, at det næsten var for meget, han lagde paa sin samvittighedsfulde Hustrus Skuldre, saa meget mere, som hun snarere fristedes til at slide sig op end at forsømme sine mange Pligter. Han ængstedes ligefrem for, at hendes personlige Udvikling skulde lide derunder.

I Foraaret 1867 skrev han til hende fra Rigsdagen: »— Du frygter for at faa for lidt at bestille nogle Maaneder i Sommer. Jeg skal ikke nægte, at jeg kunde ønske dig nogen Hvile, det vil sige andet Arbejde, og jeg maa næsten ogsaa komme til at fordre, at *min* Kone faar Tid til at vække og nære Interessen ogsaa for andet end dette, hvortil Sindet dog berettiget mest hendrages — Huset. Naar jeg siger »fordre«, da betyder det kun saa meget, at det er en *Fordring* af Hensyn til os begge. Thi var en saadan Interesse ikke tilstede saaledes hos dig, at det var dig naturligt for din egen Skyld selv at ønske det, da kunde det jo være mig lige kært, om min Kone — for at føje mig — engang imellem vilde søge, dels at berige Aand og Hjerte ved Læsning af et eller andet osv., dels at interessere dig lidt for adskilligt af det, som din stakkels Mand skal være optaget af fra Morgen til Aften. Men jeg veed, at den Interesse hos dig har jeg dog ikke helt faaet slaet ihjel ved at dænge mere husligt Arbejde over paa dig end

sømmeligt. Nej, jeg er vis paa, at den er tilstede og trænger kun til Tid for at udvikle sig og gøre sig gældende til Glæde for din Mand, dine Smaa og dig selv. — Jeg glæder mig kun til at haabe, at du virkelig kan blive Husmoder og Moder i en anden, rimeligere Forstand end denne Vinter, og derved ogsaa faa Tid til at blive din Mands Kone. — Tror du ikke, det gaar for dig, kære Maren!« — Han ønsker derfor, at hun skal have mere Hjælp i Huset end før, helst af en Kvinde, som hun kan faa personlig Glæde af at leve sammen med.

For Resten søger han i alle sine Breve at lette hendes Arbejde saa meget som muligt ved Raad og Anvisninger i de mindste Enkeltheder. Berg var en stor Administrator ogsaa af de hjemlige Anliggender, og hans Hustru blev hans villige Lærling i Regnskabsføring, Indkøb til den store Husholdning osv. — I hans Skole blev hun snart saa dygtig, at hun kunde lede det hele uden at sætte sine Kræfter til paa det Slid, der lige saa godt kunde overlades til andre. Hendes Evner voksede med Livsforholdene, og hun udviklede sig hurtigt til en i god Forstand myndig Husfrue, som paa en klog og rolig Maade kunde sætte sine unge Piger og siden sine egne Døtre i Trit med praktisk Gerning.

Saaledes fik hun, som hendes Mand ønskede, bedre Tid til at tage sig af sin voksende Børneflok, og samtidig blev hun mere og mere optaget af sin Mands stadig større politiske Arbejde. — Alt som han udviklede sig til den store Folkehøvding, groede hun til at blive den værdige Høvdingefrue, der fra Hjemmet fulgte hans Færd ud over Landet med hjertelig Samhu. Dette gav ham et uundværligt Rygstød i hans ansvarsfulde og farlige Livsgerning. Uden at blande sig i hans »Taktik« blev hun hans gode Samvittighed i alle de følgende svære Kampaar.

Men for at dette skulde lykkes, maatte de leve mere

sammen, end Forholdene tillod, saa længe han var i København, mens hun sad hjemme paa Bogø med Børnene. Det var derfor et Held, at Regeringens Mangel paa Frisind nødte ham til at nedlægge sit Skolelærerembede i 1874 og flytte sit Hjem til *København*.

FRU MAREN BERG.

Børneflokken var paa den Tid øget med tre smaa Dreng: *Sigurd*, født den 3. Juli 1868, *Viggo*, født den 16. Januar 1873, og *Hjalmar*, født den 3. Januar 1874. — Det maa ikke have været let for Fru Berg med de mange Smaabørn at forlade det dejlige Hjemsted paa den grønne Ø for at flytte ind i en københavnsk Lejlighed,

der var valgt i den store Ejendom *Retreat*, langt ude paa Vesterbro. Men dette Offer opvejedes ved, at de nu havde Fader selv iblandt sig, — naar han da ikke tog Syvmilestøvlerne paa for at farte om til politiske Møder i alle Landets Egne. — De mistede heller ikke Forbindelsen med Bogø. Berg ejede fremdeles Navigationsskolen, og Familien tilbragte ofte deres Ferier derovre, især efter at de havde faaet indrettet sig en køn Sommerbolig i »Villa Dana«, som ligger paa Vejen mellem Landingsstedet og Skolebyen.

Deres Bolig i København laa ikke langt fra Frederiksberg Have og Søndermarken. Men det blev dog en god Forandring, da de i Begyndelsen af 1876 flyttede ud til *Hillerød*, hvor Berg havde oprettet »Frederiksborg Amts Avis« for at se, om han kunde gøre Kulsvierne til Venstremænd.

I København var Sønnen *Aage* født den 3. August 1875. Men han døde, inden han blev et Aar gammel, ude i *Hillerød*. Herude fik Fru Berg endnu to Døtre, *Asta*, født den 12. Marts 1877, og *Randi*, født den 18. November 1879.

Det var anderledes godt for Fru Berg og hendes Børn at bo i deres eget Hus i den lille Købstad med det dejlige Slot og de prægtige Skove omkring sig end i den store »Kaserne« inde i Hovedstaden. Og det var en sand Vederkvægelse for Berg og hans Hustru, at de her kom ind i en lille Kreds af udmærkede Mennesker, med hvem de kunde dele deres bedste aandelige Glæder.

Nogen ren Idyl blev Tilværelsen i *Hillerød* ganske vist ikke for dem. Byens ledende Højremænd saae med Forfærdelse den fæle Ministerstormer iblandt sig, og Berg øgede Røret om sig ved djærvt at kæmpe mod gammel Slendrian gennem sine Bladartikler og sin personlige Deltagelse i Købstadens kommunale Liv. Men Forargelsen dæmpedes ved hans store Vennesælhed og

ved hans Hustrus rolige Elskværdighed imod alle. Trods alt blev Familien Berg derfor snart agtet og velset, selv blandt dens politiske Modstandere.

I de Aar var *C. Hostrup* Præst i Hillerød, og med ham og hans Hustru kom Bergs straks paa den bedste Fod. — Det kristelige og folkelige Liv, som Fru Berg var indlevet i gennem sin Barndom og Ungdom, havde i hendes Øjne ingen bedre Talsmand end Hostrup. Hun og hendes Mand glædede sig ved at høre til hans Mening i Frederiksborg Slotskirke og var kærkomne Gæster i Præstegaarden.

Fru *Elisabeth Hostrup* og Fru Maren Berg følte sig fra første Færd meget tiltalte af hinanden. De var vel meget forskellige af Natur. Fru Berg var anderledes ligevægtig end den lidenskabelige Fru Hostrup. Men de havde *det* tilfælles, at de begge var sanddru Mennesker, som sagde deres oprigtige Mening uden Omsvøb og uden Personsanseelse. Og begge havde et kristeligt Livssyn, der forligtes godt med deres Varme for al ægte Menneskelighed. — Deres Mænd var næsten endnu mere forskellige. Men man kan godt sige, at de ved deres første Møde kom til at sværme for hinanden. Deres Syn paa Folkelivet var da ogsaa væsentlig det samme, selv om Hostrup ikke blev »erklæret Venstremand«, førend Estrup udstedte sit Provisorium i 1877.

Det hører til mine gode Ungdomsminder, at jeg som Student i 1876 kom i Besøg hos Hostrups og Bergs, og at jeg saae dem sammen i Selskaber, f. Eks. hos Familien Mørch. De to berømte Mænd tog til stor Fornøjelse for os unge Del i vor Leg og Dans. Hostrup svang sig med behændigt Liv, Berg med gravitetisk Værdighed. Deres Fruer saae til med Smil paa Læberne. — Med Ængstelse traadte jeg første Gang ind i »det røde Hus« i Helsingørsgaden, hvor Berg havde sit Aviskontor og sin private Bolig. Men min Generthed faldt bort ved

den hjertelige Modtagelse, jeg fik af hele Familien. Bergs Væsen var som en faderlig Favn for et ungt lovende Menneske, og hans Hustru var saa ligefrem, naturlig og venlig, at man straks følte sig hjemme i Stuen under hendes moderlige Varetægt. — Hundreder af Unge og Gamle nød godt af dette folkelige Hjems storlaaede Gæstfrihed.

Samtalen drejede sig ikke alene om Politik, som ellers var den rørigste Folkesag for os alle i de Aar. Den gled ogsaa under Fru Bergs Ledelse ind paa andre aandelige Omraader, kirkelige Spørgsmaal, ny Digtning osv. — Det slog mig, at hun altid var sig selv og saae paa alle Sider af Livet med det samme ærlige Menneskesind, fyldt af Hjemmets og Hjertets Krav. Hun gjorde sig ikke til af paataget Dannelse, men hun lod sig heller ikke forknytte af, at det stundom var ansete »aandrige« Mænd, hun skiftede Ord med. Hendes Udtalelser var klare og sammenhængende som en klog Kvindes Dom om Livets Foreteelser. Hun lod, i god Betydning, sit Lys skinne for dem, som kom i Huset, og gjorde ikke mindste Forskel paa høje og lave i sin venlige Omgang med alle.

Overfor sin Mand viste hun sig som en hengiven Hustru. Man mærkede godt, at hun saae op til hans rige og myndige Personlighed, men hun var ingenlunde bange for at modsige ham og hævdede sig godt ved hans Side. — Det er et morsomt Træk, Helge Hostrup har fortalt om en Samtale mellem hans Mor og Fru Berg. Fru Hostrup, der var meget varm for Kvindesagen, erklærede paa sin ivrige Maade, at Konerne skulde gøre Oprør imod deres Mænds Herskesyge. »Det skal De ogsaa gøre imod Deres Mand!« — »Ja«, svarede Fru Berg med et roligt Smil, »men De maa huske paa, at Berg er saadan en stor og stærk Mand.«

Da Berg i Begyndelsen af Firserne traadte i Forbin-

delse med »det literære Venstre«, kom der ofte Besøg i hans Hjem af de radikale Skønaander fra Hovedstaden. Men heller ikke i deres Selskab tabte Fru Berg det mindste af sit naturlige Væsen. Breve og Digte fra Mænd som Holger Drachmann, Sofus Schandorph, Otto Borchsenius o. fl. viser, hvor glade de har været ved at komme i hendes hyggelige Stuer. — For Bergs Livsgerning kan Betydningen af hans aabne Hjem vanskelig overvurderes. Men endnu mere kom det dog til at betyde for ham, at hans Hustru ved Flytningen fra Bogø fik bedre Lejlighed end før til at sætte sig ind i al sin Mands Arbejde og følge ham som en god Raadgiver paa alle hans Veje.

I Sommeren 1880 blev Fru Bergs Moder meget syg, og da der var Udsigt til, at det maatte ende med Døden, rejste hendes trofaste Datter hjem til Egeland for at være om hende paa det sidste. Sygdommen trak ud en hel Maaned, og i al den Tid blev Fru Berg hos hende og var med at lukke hendes Øjne, da hun udaandede.

Det var den længste Tid, hun havde været borte fra sit eget Hjem, og det mærkes paa hendes Mands næsten daglige Brev, hvor haardt han og Børnene savnede hende. — Heldigvis kunde Berg netop i den Maaned sidde rolig i Hillerød, og det er kønt at se, hvor omhyggeligt han tog sig af Børnene og alt det huslige, som hans Hustru ellers tit var ene om at varetage. I sine Breve gør han nøje Rede for alle de otte Børns Opførelse, de ældste Døtres Arbejde i Huset, Drengenes Fremgang i Skolen og Smaapigernes barnlige Bemærkninger. Man fristes til at sige, Berg kunde være blevet en ypperlig Barnepige, hvis han ikke havde været saa slem til »at gaa ud«.

I det hele var det syv herlige Aar, den Bergske Familie havde i Hillerød. Men saa kom der et nyt offent-

ligt Krav til Berg, der nødte ham til at tage Bolig i *København*.

Den Samling af Venstre, som han dengang arbejdede paa, førte nemlig til, at han blev opfordret til, som »Venstres Enhedsmærke«, at overtage Stillingen som Folkethingets Formand ved Rigsdagens Aabning i Begyndelsen af Oktober 1883.

Den 1. Oktober skrev han hjem fra *København*:

»Kære Hustru! — Ja saa har jeg i *Guds Navn* overtaget den ansvarsfulde Stilling, »dog saaledes, at jeg deltager efter Lejlighed i Thingets Arbejde i Salen og i Udvalg«, ligesom jeg fremdeles er valgt til Forhandlingsleder for Partiet. Gud give mig Kræfter, fremfor alt *Sindets* Styrke og Fred! — Alle Grupper var med paa det, — der var ikke Forslag fremme om nogen anden, skønt jeg opfordrede de Moderate ogsaa dertil.
Hilsen — Din Berg.

I Morgen Aften tager jeg formentlig Plads i min Bolig. Din Berg.«

Det var Formandsboligen paa Christiansborg, han nu flyttede ind i, som hans ny Stilling krævede det. — Fru Berg og Børnene blev foreløbig boende i Hillerød. Men i Sommeren 1884 flyttede de ogsaa til *København* og fik en rummelig Stuelejlighed i Frederiksholms Kanal 18, lige overfor Slottet.

Da Christiansborg kort Tid efter brændte, tog Fru Berg Del i det store Arbejde under Branden ved gæstfrit at aabne sine Døre for en Mængde af de Soldater og andre, der hjalp med Redningsarbejdet, og som kunde trænge til en Hjertestyrkning under det travle Slid.

Slotsbranden blev en højtidelig Indledning til det store historiske Drama, der fyldte de sidste syv Aar af Bergs og hans Hustrus Samliv. — Det Bergske Hus blev efter Branden det almindelige Samlingssted for Venstres ledende Mænd. Ved adskillige Lejligheder

blev Fru Bergs Værtskab i Frederiksholms Kanal kongelig stort. Men da mange Tusende Københavnerne efter det berømte Holstebromøde strømmede sammen for at hylde Berg i hans Bolig efter hans Hjemkomst til København, klagede Husejeren, som var en anset Højre-

Fru MAREN BERG, 1905.

mand, over den Uro, som det voldte at have en saadan Mand til Lejer. Derfor flyttede Berg ud i Frederiksberg Allé og siden derfra til Frederiks Kirkeplads Nr. 9, som blev hans sidste Bolig.

I disse Provisorieaar kom Fru Berg til at opleve det ene stærke Optrin efter det andet, og der blev stillet Krav til hende, som de fleste Kvinder vilde være segnet

under. Men hun bar det alt, trods sit svækkede Helbred, med en forunderlig Kraft og med en rolig Ligevægt, der var saare beundringsværdig. Ja, hun voksede under Trængslerne til selv at blive en stor Kvinde i vort Folks Saga.

Alle veed, hvorledes hendes lovtro Mand midt under sin Kamp for Folkets Ret blev dømt som »Lovovertræder« og sat et halvt Aar i *Fængsel* i Januar Maaned 1886. — I Fængslet blev han syg. Man opfordrede ham til at søge »Benaadning«, som han sikkert havde faaet. Men han henviste roligt til sin Hustru, og hun svarede stolt, at heller maatte han dø i Fængslet end at ty til den lovbrydende Regerings Naade.

Som en mærkelig Modsætning til denne haarde Modgang kom den store *Sølvbryllupsdag*, den 22. Maj 1886, da det »skilte« Par blev fejret over hele Landet og modtog en stor Folkegave.

Under alt dette styrede Fru Berg ikke alene Hjemmets Sager og Børnenes Opdragelse, men bestred ogsaa med rolig Myndighed de Sider af sin Mands vidtspændende Virksomhed, som ingen anden kunde overtage i hans Fravær. Og endda fik hun et Overskud af kærlige Tanker for andres Vel. Hun tog sig paa det bedste af *Noes* og *Nielsen*, mens de sad arresterede i København, og vekslede siden meget smukke Breve med disse to gæve Mænd og deres Hustruer, saa længe de sad fængslede i Holstebro.

Næsten tungere for hende var det, at Flertallet af Venstre under hendes Mands Fængsling slog ind paa en ny »forhandlende« Politik, som man vidste, at han aldrig vilde tiltræde. Fra den Tid kom han, som havde været »Venstres Enhedsmærke«, til at staa ene blandt Førerne med en ganske lille Flok af trofaste Meningsfæller. Men hun stod af hele sit Hjerte ved hans Side, da han med ukuelig Livskraft, trods sin tærende Syg-

dom, tog Kampen op for en tilsyneladende haabløs Genrejsning af »det rene Venstres« Sag uden at ville »gaa paa Akkord med Uretten«, og udtømte sine sidste Legemskræfter i denne djærve Strid.

Gravstenen paa Kolding Kirkegaard.

Herligt var det for Bergs og hans Hustrus Venner at se, hvorledes de selv i disse haarde Tider havde et mærkeligt Forraad af Livsglæde tilbage. — Det viste sig, da de i April 1890 fejrede deres Datter *Nannas Bryllup* med Højskoleforstander *Kristensen-Randers* med et to

Dages Gilde paa Bogø, hvis Glans og Fryd ingen vil glemme af dem, som tog Del deri.

Men Bergs Helbred var nu undergravet af hans kæmpemæssige Arbejde. En Udenlandsrejse i Efter-sommeren 1891 kunde ikke bringe det paa Fode igen. Og den 29. November samme Aar fløj det Budskab over Landet, at Kæmpen var død, ramt af et Hjerteslag, i sit Hjem, med sin trofaste Hustru ved sin Dødsseng.

Ogsaa dette Slag fik Fru Maren Berg Kraft til at bære, og med mageløs Ro deltog hun i hans højtidelige Jordefærd i København og i Kolding, hvor mange Tusinde Venner var mødt for at vise den faldne Folkefører den sidste Hæder.

Det er underligt at tænke paa alt det, som var i Vente for »Lille Maren«, da hun i sin Ungdom gav sin Tro til den Mand, som hun anede, havde en stor Fremtid for sig. Hun havde vist dengang ikke drømt om, at deres fælles Livsgang skulde blive saa stormfuld. Men jeg er vis paa, at hun ikke bagefter vilde have byttet sin Skæbne bort for et mere stille Liv under fredelige Kaar. Hun var vokset under alt til en storslaaet Kvinde, som fik sit Navn skrevet med Ære i Danmarks Historie sammen med sin kærlige Husbonds.

Naar en stor Mand dør, plejer det at være hans Enkes Lod at leve stille og tilbagetrukkent med vemodige Minder om sit Livs Glanstid. Men anderledes blev det for Fru Maren Berg. Hun stod som Enke midt i den omfattende Livsgerning, som hendes Mand saa brat var kaldt bort fra, men som for Folkets Skyld maatte fortsættes i hans Aand. — Vel havde hun Hjælp af hans mangeaarige dygtige Medarbejdere og af sine to ældste Sønner, Ejnar og Sigurd, der med Liv og Sjæl gik ind i Faderens Arv. Men Hovedansvaret hvilede dog i adskillige Aar paa hende. Og uden at trænge sig frem i det offentlige Liv, kom hun i Aarhundredets Slutning

til at øve en Indflydelse, der bidrog meget til den Sejr for Folkesagen, der blev vundet i det ny Aarhundredes Begyndelse. Dertil kom, at hun endnu havde flere mindreaarige Børn at opdrage. — Storbondens djærve Datter tog det alt som en Gerning, der kunde minde om en dygtig Enkes paa en stor Bondegaard. Men Gaardens Eje og Opgaver laa spredt over hele Danmark. — Dette bør mindes i vor Historie med Tak for hendes kvindelige Daad.

Lige til sin Død i 1906, da hun var 70 Aar gammel, levede hun af hele sit Hjerte med i det danske Folkeliv. Hun var en af dem, der i stor Stil fyldestgjorde Digterens Ord:

Fromme, stærke Kvinder,
Det er Danmarks Maal!

Holger Begtrup.
